

Estetická výchova ve volném čase

Danuše Pospíšilová

Bakalářská práce
2007

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně
Fakulta humanitních studií

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně
Fakulta humanitních studií
Ústav pedagogických věd
akademický rok: 2006/2007

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

(PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení: **Danuše POSPÍŠILOVÁ**
Studijní program: **B 7507 Specializace v pedagogice**
Studijní obor: **Sociální pedagogika**

Téma práce: **Estetická výchova ve volném čase**

Zásady pro vypracování:

Pojem volný čas, funkce a cíle
Význam volnočasových aktivit pro život jedince
Zájmová činnost esteticko-výchovná
Vnímání volného času ve zkoumané věkové kategorii
Vliv rodičů na estetickou výchovu
Vliv rodičů na výběr mimoškolních aktivit

Rozsah práce:

Rozsah příloh:

Forma zpracování bakalářské práce: **tištěná/elektronická**

Seznam odborné literatury:

MUKAŘOVSKÝ, J. Studie z estetiky. 2. vyd. Praha : Odeon, 1971. 482 s. ISBN 01-099-71.

PÁVKOVÁ, J., et al. Pedagogika volného času. 1. vyd. Praha : Portál, 1999. 229 s. ISBN 80-7178-295-5.

VÁGNEROVÁ, M. Vývojová psychologie . 1. vyd. Praha : Portál, 2000. 522 s. ISBN 80-7178-308-0 .

Vedoucí bakalářské práce:

doc. PaedDr. Marcela Musilová, Ph.D.

Ústav pedagogických věd

Datum zadání bakalářské práce:

23. února 2007

Termín odevzdání bakalářské práce:

25. května 2007

Ve Zlíně dne 23. února 2007

L.S.

Ing. Jitka Chudarová
pověřená děkanka

prof. PhDr. Vlastimil Švec, CSc.
ředitel ústavu

ABSTRAKT

Teoretická část bakalářské práce je zaměřena na volný čas a výchovu ve volném čase dětí a mládeže z hlediska vlivu estetické výchovy, umění a zvláště hudební a výtvarné zájmové činnosti na rozvoj jedince.

Cílem praktické části je zkoumání volného času vybraného vzorku 14-15letých dětí, jeho vnímání, způsobu trávení, podílu estetických aktivit a zájmů ve vztahu k volnému času a vlivu rodičů na výběr mimoškolních aktivit, zaměření dítěte na estetické zájmové činnosti a jeho mnohostranný vývoj.

Klíčová slova:

Volný čas, výchova ve volném čase, činnosti ve volném čase, zařízení volného času, estetická výchova, umění a výchova, zájmové činnosti, esteticko-výchovné zájmové činnosti, vnímání volného času 14-15letých, vliv rodičů na mimoškolní aktivity dětí, vliv rodičů na estetickou výchovu.

ABSTRACT

The theoretical part of this bachelor thesis deals with leisure and the education of children and young people during their leisure time from the point of view of the impact of aesthetic education, art and especially musical and creative interests on the development of the individual.

The aim of the practical part is to investigate the leisure time of a selected sample of 14 to 15-year old children; how it is perceived, how it is spent, the proportion of aesthetic activities and interests in relation to leisure time as a whole, and the influence of parents on the choice of out-of-school activities, on the child's focus on aesthetic interests and on his or her overall development.

Keywords:

Leisure time, leisure time education, leisure time activities, leisure time facilities, aesthetic education, art and education, interests, artistic-educational interests, perception of leisure time of 14-15 year olds, parents' influence on children's out-of-school activities, parents' influence on aesthetic education.

„Estetická výchova je jedinou výchovou, která dává půvab tělu a ušlechtilost duchu.“

Platón

„Nedostatek času neexistuje. Všichni máme dost času, abychom mohli udělat všechno, co opravdu udělat chceme.“

Alan Lakein

Děkuji doc.PaedDr. Marcele Musilové, Ph.D. za cenné náměty a připomínky a za vstřícnost při zpracovávání mé bakalářské práce.

OBSAH

ÚVOD	8
I TEORETICKÁ ČÁST	9
1 VOLNÝ ČAS	10
1.1 VYMEZENÍ VOLNÉHO ČASU	11
1.2 FUNKCE VOLNÉHO ČASU	11
1.3 VOLNÝ ČAS DĚTÍ A MLÁDEŽE	12
1.4 VÝVOJ VNÍMÁNÍ VOLNÉHO ČASU V ZÁVISLOSTI NA VĚKU	13
2 VÝCHOVA VE VOLNÉM ČASE	15
2.1 POJMY SOUVISEJÍCÍ S VÝCHOVOU VE VOLNÉM ČASE	15
2.2 FUNKCE VÝCHOVY VE VOLNÉM ČASE	16
2.3 CÍLE VÝCHOVY VE VOLNÉM ČASE	17
2.4 ČINNOSTI VE VOLNÉM ČASE	17
2.5 VOLNOČASOVÁ ZAŘÍZENÍ	20
3 VÝZNAM VOLNOČASOVÝCH AKTIVIT PRO ŽIVOT JEDINCE	22
4 ESTETICKÁ VÝCHOVA	23
4.1 CÍLE ESTETICKÉ VÝCHOVY	23
4.2 UMĚNÍ A VÝCHOVA	24
4.3 VÝZNAM UMĚNÍ V ŽIVOTĚ ČLOVĚKA	24
5 ZÁJMOVÉ ČINNOSTI ESTETICKO-VÝCHOVNÉ	27
5.1 HUDEBNÍ ZÁJMOVÉ ČINNOSTI	28
5.2 VÝTVARNÉ ZÁJMOVÉ ČINNOSTI	28
II PRAKTICKÁ ČÁST	30
6 VÝZKUM	31
6.1 METODOLOGIE VÝZKUMU	31
6.2 VNÍMÁNÍ VOLNÉHO ČASU 14-15LETÝCH DĚTÍ A ZPŮSOB JEHO TRÁVENÍ	32
6.2.1 Zájmové činnosti, kterým se věnují 14-15letí žáci ve svém volném čase	33
6.2.2 Instituce volného času, které 14-15letí navštěvují	34
6.3 VLIV RODIČŮ NA ESTETICKOU VÝCHOVU	34
6.4 VLIV RODIČŮ NA VÝBĚR MIMOŠKOLNÍCH AKTIVIT	37
7 SHRNU TÍ	40
ZÁVĚR	42
SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY	43
SEZNAM POUŽITÝCH SYMBOLŮ A ZKRATEK	45

SEZNAM TABULEK	46
SEZNAM PŘÍLOH.....	47

ÚVOD

Trávit volný čas smysluplně se každý musí naučit již v dětství. První příklady si odnášíme z rodiny, životního stylu rodičů, svého okolí, společnosti a vytváříme si systém hodnot a priorit, orientaci na různé činnosti a zájmy. Volný čas je jedinečným bohatstvím člověka, které může využít jak pro zábavu, odpočinek a sociální kontakty, tak pro rozvíjení a zdokonalování vlastních zájmů, sebevzdělávání, získávání nových poznatků a seberozvoj. Výcho-va ve volném čase by neměla být zaměřena jen na různé činnosti, aktivity a trávení volného času, ale měla by především vychovávat dítě k potřebě tvořivých činností, potřebě poznávat, pracovat na rozvoji sebe sama. Snaha být za každou cenu podnikatelsky úspěšný působí v současné době na devastaci morálky, kulturních hodnot, narušení mezilidských vztahů, sociální otrlosti a hrubosti. Ekonomické tlaky ztěžují práci s dětmi nejen ve školách (přeplněné třídy), ale zvláště v zájmovém vzdělávání, volnočasových zařízeních, sportovních klu-bech, občanských sdruženích atd. Jednou z možností, jak zvrátit tento nepříznivý stav spo-lečnosti, je větší důraz na estetickou výchovu dětí a mládeže.

Jako pedagog základní umělecké školy mohu denně pozorovat vliv umění a hudebních akti-vit na osobnost dítěte, na rozvoj vnímání, citění, prožívání umění, rozvoj sebekontroly a volních vlastností. Proto jsem se v teoretické části bakalářské práce věnovala právě volnému času a estetické výchově, esteticko-výchovným zájmovým činnostem a vlivu umění na roz-voj jedince. Pokusila jsem se také shromáždit dostupnou literaturu v tomto oboru, neboť estetické výchově ve volném čase se u nás věnuje velmi málo autorů.

V praktické části jsem se zaměřila na věkovou skupinu 14-15letých dětí, žáků 9.tříd, jejich vnímání a způsob trávení volného času, podílu estetických aktivit a zájmů ve vztahu k vol-nému času, vlivu rodičů na výběr mimoškolních aktivit a vlivu zájmů a vzdělání rodičů na zaměření dítěte na estetické zájmové činnosti a jeho mnohostranný vývoj.

I. TEORETICKÁ ČÁST

1 VOLNÝ ČAS

Volný čas nabízí nepřeberné množství způsobů, jak s ním naložit. Můžeme jej využít pro plnění nejrůznějších úkolů a povinností, strávit jej jako příjemné chvíle se svými nejbližšími nebo v klidu o samotě, ale také ho můžeme svým nicneděláním promrhat a zabít. Je to doba, ve které se můžeme zabývat činnostmi, které nás baví, přinášejí nám radost a uvolnění. V životě člověka znamená nejsvobodnější volbu činností, přispívá k vytváření pocitu uspokojení a seberealizace. Využívání volného času by mělo mít takovou strukturu, aby vedlo k rozvoji osobnosti člověka, při zájmových činnostech se můžeme obohacovat o nové vědomosti, příjemné zážitky a různou míru aktivity.

Je velmi škodlivé, když jedinec volný čas vůbec nemá. Příčiny bývají různé: velké množství povinností, ale často pouze neschopnost zorganizovat si čas a práci. Největšími chybami v trávení volného času je nadměrné vysedávání u televize a malá tělesná aktivita. Jsou také lidé, kteří nejsou schopni odpočívat – workoholici nebo lidé provozující příliš fyzicky vyčerpávající aktivity. Volný čas nebude plnit svůj účel i v případě, bude-li aktivita jedince roztržštěná a impulzivní, překotná, neklidná a nesystematická.

Druhým extrémem je pocitování volného času jako prázdného, který jedinec neumí využít - nuda. Nuda je nepříjemný afektivní stav spojený s pocitem napětí, se zkresleným prožíváním času - jakoby se zastavil, a s pocitem prázdna. Pocit nudy nelze odstranit změnou prostředí, ale výchovným nebo psychoterapeutickým působením.

Správné využívání volného času se pozitivně projevuje na zdravotním stavu člověka, přináší užitek jednotlivci i celé společnosti. Způsob trávení volného času ovlivňuje rodinný, pracovní i občanský život, je zřejmé, že odpočínutý člověk podá lepší výkon ve škole, v zaměstnání, lépe zvládá mezilidské vztahy.

Právo na odpočinek a volný čas je jedním ze základních lidských práv a nikomu nesmí být upřeno na základě věku, pohlaví, rasy, náboženství, postižení, ekonomického nebo sociálního postavení.

1.1 Vymezení volného času

Volný čas můžeme chápat jako dobu, ve které se můžeme svobodně rozhodnout, jaké činnosti budeme provozovat, většinou si představujeme odpočinek, rekreaci, zábavu, zájmové činnosti, dobrovolné vzdělávání a činnosti, které nám přinášejí pocit uspokojení, uvolnění a seberealizace.

Definice volného času jednotlivých autorů se liší vzhledem k vědnímu oboru, který ho zkoumá. Volným časem se zabývá filosofie, pedagogika, psychologie, sociologie, ekonomika, hygiena atd. Z pohledu pedagogiky volného času uvádím několik definic:

Do pojmu volný čas se zahrnuje odpočinek, rekreace, zábava, zájmové činnosti, dobrovolné vzdělávání, dobrovolná společensky prospěšná činnost i časové ztráty spojené s těmito činnostmi. (Pávková, 1999)

„Volný čas je činnost, do níž člověk vstupuje s očekáváními, účastní se jí na základě svého svobodného rozhodnutí a která mu přináší příjemné zážitky a uspokojení.“ (Hofbauer, 2004, s.13). Právě zážitky a pocit uspokojení jsou jedním z motivačních činitelů při realizování volnočasových aktivit a působí kladně na celý lidský organismus a psychiku.

Dumazedier definoval volný čas jako „komplex aktivit mimo pracovní, rodinné a společenské závazky, jimiž se jedinec zabývá ze své vůle, aby si odpočinul, pobavil se nebo svobodně zdokonaloval svou tvůrčí kapacitu.“ (Spousta, 1994, s.62)

Volný čas tedy můžeme vymezit jako dobu, která nám zbývá po splnění povinností, nelze jej však ztotožnit s veškerou mimopracovní dobou.

U dětí a mládeže nepatří do volného času vyučování a činnosti s ním spojené, sebeobsluha, základní péče o zevnějšek a osobní věci, činnosti spojené s provozem rodiny, další uložené vzdělávání, ani uspokojování základních lidských potřeb jako je jídlo, spánek, hygiena, zdravotní péče atd. (Pávková, 1999)

1.2 Funkce volného času

Jednostranné zatížení dětí a mládeže ve školách je třeba kompenzovat, aby se uvolnily ostatní potřeby, proto by trávení volného času nemělo být jednostranně zaměřené.

Podle Čápa (1997) se za optimální považuje taková kombinace činností, při níž se naplňují tyto funkce volného času:

• odpočinek – relaxace fyzická, duševní, kompenzace únavy (pasivní odpočinek, sport, kultura, hry)

• zábava – uspokojování potřeb (činnosti, které jsou spojeny s novými zážitky – hry, sport, čtení, televize)

• vlastní rozvoj člověka – rozum, vůle, cit (zájmové činnosti, další vzdělávání)

U většiny autorů se objevují tyto funkce volného času:

• výchovně – vzdělávací (upevňování poznatků ze školy, získávání informací ze všech oblastí společenského života, zájmová činnost)

• rekreačně – relaxační (čas na zotavení, odstranění stresu, rekreace, individuální oddech)

• sociální (příležitost k setkávání v jiném kolektivu, formování vztahů, socializace)

• seberealizační (rozvoj a kultivace osobnosti)

• preventivní (prevence proti sociálně-patologickým jevům)

H. W. Opaschowski (volně podle Vážanského, 1995) pojímá funkce volného času takto:

• rekreace (zotavení, osvěžení, uvolnění)

• kompenzace (vyrovnání toho, co se v životě nedostává nebo nedaří, rozptýlení, potěšení)

• edukace (potřeba poznání a dalšího učení)

• kontempace (potřeba klidu, pohody, nalezení identity, sebeuvědomění)

• komunikace (potřeba sdělení, sociálních kontaktů)

• integrace (potřeba společnosti, tvoření skupin, společného prožívání)

• participace (angažování se na vývoji společnosti)

• enkulturace (kulturní rozvoj sebe sama, kreativní rozvoj a uplatnění ve společenském životě)

1.3 Volný čas dětí a mládeže

Rozsah volného času dětí a mládeže se velmi liší v závislosti na věku, požadavcích rodičů, domácí přípravě, na vzdálenosti školy, ale také na tom, jak si jej žák dokáže zorganizovat.

Mladší děti mají více volného času, jsou také více ovlivněni především způsobem života rodičů – způsobem využívání volného času, společné činnosti rodičů s dětmi, emočním klimatem v rodině a způsobem výchovy, což velmi ovlivňuje pozdější způsob trávení volného

času dětí. Jsou žáci s větším počtem různých druhů zájmových činností nebo věnující se pouze jedné činnosti, kteří zaplní veškerý svůj volný čas těmito aktivitami, jiní s velkým množstvím volného času, kteří ho tráví pouze v nenáročných zábavách. Dítě by mělo mít své aktivity rozumně rozvrženy, aby nedocházelo na jedné straně k přetěžování a na straně druhé k nudě, což bývá zdrojem nepříznivého, maladaptabilního vývoje a značně přispívá ke vzniku kriminality mladistvých, drogových závislostí atd.

Každý rodič se musí o trávení volného času svého dítěte zajímat, zvláště v mladším školním věku, kdy ještě nemá vyhraněné zájmy a víceméně hledá, jaké aktivity mu budou vyhovovat. Pokud je rodiče nechají svému osudu, většinou začne mít pocit, že když to, co dělá, není důležité pro rodiče, není důležité ani pro něho, pak jeho zájem o danou činnost zmizí. Rodiny, které neplní dobře svoji výchovnou funkci se často vyznačují nezájmem o to, jak jejich dítě tráví svůj volný čas. Pokud tento nedostatek nekompensuje škola, je možné, zvláště v dospívání, že se dítě dostane do špatného vlivu nežádoucí vrstevnické skupiny, kde je jeho vývoj ohrožen.

1.4 Vývoj vnímání volného času v závislosti na věku

Podle toho, jak člověk prochází různými věkovými stadii, mění se druhy činností, kterými naplňuje svůj volný čas, mění se vnímání a rozsah volného času.

V raném dětství je vedoucí činností manipulace s předměty, v předškolním věku hra. Věk do 6 let je velmi důležitý ve vývoji člověka - formuje se charakter, intelektové schopnosti, v mateřské škole získávají děti první zkušenosti ze sociálního styku s vrstevníky. V tomto období jsou náplní volného času především činnosti odpočinkové a rekreační a v podstatě je veškerý čas organizován dospělými.

Se vstupem dítěte do školy nastává velká změna v jeho způsobu života. Škola klade vyšší požadavky na poznávací procesy, paměť, pozornost, vytrvalost a sebeovládání. Také se mění způsob trávení volného času, stále je převážně organizován dospělými, ale už má dítě tendenci a také možnosti nakládat se svým časem podle svého rozhodnutí. Začíná vnímat volný čas v jeho pravém smyslu. Dítě mladšího školního věku (6-11 let) má poměrně dostatek volného času, je však nutný dohled dospělých nad jeho organizací a náplní. Je tu ale nebezpečí fyzického a psychického přetěžování ze strany dospělých.

S rostoucím věkem, zvyšující se školní zátěží, přípravou na vyučování a dojížděním do školy kapacita volného času klesá. Období staršího školního věku (11-15 let) je spojeno se snahou o samostatnost a s touhou rozhodovat sám o sobě.

V období dospívání dítě považuje jakoukoliv snahu o organizaci a řízení svého volného času za manipulaci ze strany dospělých, výchova přechází do sebevýchovy, obsah a způsob trávení volného času vyjadřují již jeho zájmovou a hodnotovou orientaci.

V dospělosti je trávení volného času podmíněno osobností a společensko-ekonomickou situací jedince, vyhraněné zájmové činnosti a způsob využívání volného času determinují životní styl jedince. Náplň a úspěšné trávení volného času ve stáří vede k pocitu životní pohody a celkové psychické a fyzické kondici člověka.

2 VÝCHOVA VE VOLNÉM ČASE

Zvláštností volného času dětí a mládeže je potřeba výchovného ovlivňování, jelikož děti ještě nemají dostatek zkušeností a nedovedou se orientovat v nabídce zájmových činností, je tedy důležitá nejen výchova ve volném čase, ale i výchova k volnému času, zahrnující motivaci dětí a mládeže k vhodnému trávení volného času, osvojení potřebných vědomostí a dovedností a usměrňování jejich zájmů. Dítě se musí za pomoci rodičů, školy, učitelů, vychovatelů a různých institucí naučit rozumně využívat svůj volný čas, aby mu to bylo ku prospěchu a aby se při tom nenudilo. Je tedy nutné pedagogické vedení k rozumnému způsobu trávení volného času, což závisí na věku, mentální a sociální vyspělosti, stylu rodinné výchovy a sociálním prostředí.

Rodina nemůže zabezpečit zaplnění veškerého volného času svých dětí, ať už hlediska pracovního vytížení, materiálního vybavení, znalostí a dovedností, odborné kvalifikace, nemůže také uspokojit potřebu sociálního kontaktu ve skupinách vrstevníků, což je důležité zvláště v období dospívání. Mnoho dětí tráví svůj volný čas na veřejných prostranstvích, ulicích, bez zájmu dospělých. Pro vývoj činností ve volném čase a aktivit mladých lidí je důležité poskytnout jim vhodnou příležitost a podmínky - prostorové, materiální, technické atd. Toto zázemí mohou poskytnout instituce zabývající se výchovou ve volném čase.

Výchova ve volném čase je specifickou a důležitou složkou výchovy. Mnohostranné činnosti jsou bohatým zdrojem životních sil i zkušeností, jsou nejlepší prevencí proti nudě a sociálně patologickým jevům dětí a mládeže.

2.1 Pojmy související s výchovou ve volném čase

Výchova ve volném čase je podle Hofbauera (2004) veškeré působení v časovém prostoru, který neslouží k realizaci základních biologických potřeb a ani školních nebo pracovních povinností. Výchova ve volném čase směřuje k osvojení nových znalostí, dovedností a osvojování si zdravého způsobu života.

Pávková (1999, s.39) hovoří o výchově mimo vyučování, kterou vymezuje takto:

Ÿ „probíhá mimo povinné vyučování

Ÿ probíhá mimo bezprostřední vliv rodiny

Ÿ je institucionálně zajištěná

„V uskutečňuje se převážně ve volném čase“

Oba tyto pojmy vyjadřují stejnou oblast výchovy – výchovu mimoškolní.

Výchova k volnému času podle Hofbauera (2004) zahrnuje reflexi samotného volného času, cílevědomé odkrývání a využívání obsahů činností a různých způsobů jeho využívání. Lze ji pokládat za prostředek k využívání nových možností aktivit a rozvoje člověka.

„Výchova k volnému času jedince seznámí s množstvím zájmových aktivit, poskytne mu základní orientaci a na základě vlastních zkušeností mu pomůže najít oblast zájmové činnosti, která mu poskytne možnost uspokojení a seberealizace.“ (Pávková, 1999, s.20)

V dokumentech vydaných Ministerstvem školství, mládeže a tělovýchovy ČR se také užívá v souvislosti se školskými zařízeními pro volný čas pojem zájmové vzdělávání.

Zájmové vzdělávání je souhrn výchovně vzdělávacích, poznávacích, rekreačních, rekondičních, zotavovacích a dalších systematických i jednorázových činností a aktivit, které směřují k účelnému naplnění volného času dětí a mládeže a umožňují získat další vědomosti a dovednosti mimo školní výuku. Je určeno především dětem a mládeži, případně jejich rodičům a dalším zájemcům, vede k seberealizaci a sebepoznávání, objevování, rozvoji a podpoře vlastních schopností, směřuje k podchycení a dalšímu rozvíjení zájmu, ale i dosud neprojeveného talentu, učí, jak tento svůj zájem naplňovat, v jakém potřebném rozsahu a čase. Doplnjuje a navazuje na vědomosti a poznatky získané ve škole. (Macek, 2003)

2.2 Funkce výchovy ve volném čase

Podle svého charakteru plní jednotlivé typy výchovných zařízení tyto funkce:

• **výchovná** – rozvíjení schopností, usměrňování, kultivaci a uspokojování zájmů a potřeb dětí a mládeže, formování postojů a morálních vlastností, získávání nových vědomostí a dovedností.

• **zdravotní** – podpora zdravého tělesného a duševního vývoje, odstranění stresové zátěže ve škole, kompenzace dlouhého sezení tělovýchovnými, sportovními a turistickými činnostmi. Důležité je i dodržování zásad bezpečnosti při činnostech.

• **sociální** – osvojení forem společenského chování, sociální komunikace, formování sociálních vztahů. Důležitý význam má hlavně pro děti z méně podnětného prostředí.

Ÿ seberealizační – formování sebevědomí úspěchem ve škole, při sportovních činnostech, v různých zájmových kroužcích.

Ÿ preventivní – smysluplné trávení volného času omezuje působení negativních vlivů. Prevence probíhá ve třech rovinách : primární, sekundární, terciární

- primární – je určena celé populaci, ovlivňování jedinců prostřednictvím zájmové činnosti a smysluplného využívání volného času.
- sekundární – je zaměřená na rizikové skupiny a jedince, u kterých se předpokládá, že se dopustí protispolečenské činnosti.
- terciární – léčení, zabránění recidivy. Je zaměřená na sociální prostředí, příčiny a podmínky vzniku nevhodného chování.

2.3 Cíle výchovy ve volném čase

Všeobecný cíl pedagogiky volného času je odvozený z obecných cílů výchovně-vzdělávacího procesu, reaguje na potřeby společnosti. Cílem výchovy ve volném čase je naučit jedince svobodně, tvořivě a zodpovědně využívat svůj volný čas a chápat ho jako významnou společenskou hodnotu, jako prostor k rozšíření zkušeností, zážitků a ke změně postojů, vnímání a jednání, ke změně celkového životního stylu, hodnot a norem.

2.4 Činnosti ve volném čase

Struktura činností školských zařízení pro zájmové vzdělávání (materiál Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy ČR) vytváří prostor pro tyto organizační formy činností:

Pravidelná zájmová činnost - organizována zejména ve stálých zájmových útvech.

Ÿ činnost zájmových útvarů dětí a mládeže (tj. kroužků, klubů, souborů apod.), které mají stálou členskou základnu a pravidelně se scházejí ke své činnosti

Ÿ pravidelně se opakující, předem a konkrétně v plánu práce stanovené akce výchovně vzdělávacího charakteru, pravidelně se opakující akce, kurzy a pod.

Příležitostná zájmová činnost - zahrnuje činnosti a aktivity, které nejsou organizovány jako trvalé nebo pravidelně se opakující akce nebo činnosti a které jsou určeny širokému spektru zájemců:

- besedy, přednášky, exkurze, kulturní a sportovní akce
- jednodenní i krátkodobé akce, pobyty v přírodě, výlety, tělovýchovu a sport
- jednorázové kurzy, školení a další aktivity
- koncerty, výstavy, divadelní a další kulturní programy
- společné akce rodičů s dětmi
- příměstské tábory

Pobytové akce - činnosti určené dětem a mládeži, které jsou spojeny s vícedenním souvislým pobytem účastníků mimo domov, jako jsou tábory, odborné a ostatní vícedenní soustředění zájmových útvarů, krátkodobé nebo tzv. víkendové akce, výlety, táboření, lyžařské zájezdy, apod.

Individuální práce - systematická práce s talentovanými dětmi a mládeží.

- ve vyhledávání a podpoře talentovaných dětí a mladých lidí
- ve vytváření speciálních zájmových útvarů pro talentované jedince
- v organizaci speciálních činností pro děti a mládež s vyhraněnými zájmy
- v odborném poradenství, v organizování vzdělávacích akcí, odborných soustředění, expedic atd.

Spontánní aktivity - provoz klubovny, herny, knihovny, studovny, volné využívání dalších zařízení jako jsou dílny, počítačové učebny, sportoviště atd.

Odborná pomoc - zaměřena zejména na školy a školská zařízení, občanská sdružení, příp. i další subjekty. Odbornou pomocí jsou například:

- odborné konzultace k problematice zájmového vzdělávání
- organizace školení a odborné přípravy na základě příslušné akreditace
- vydávání metodických materiálů, drobných vyučovacích pomůcek apod.
- pořádání seminářů, instruktáží a dalších činností
- poradenská a konzultační činnost

Výukové programy - k rozšíření nebo doplnění školní výuky, získání dalších odborností, znalostí a dovedností.

Z hlediska obsahu výchovy ve volném čase rozdělujeme činnosti na:

Ÿ odpočinkové – pomáhají odstranit únavu, jsou psychicky a fyzicky nenáročné, zabraňují přetěžování organismu. Mohou být organizovány hromadně nebo spontánně podle individuálních potřeb jedinců.

Ÿ rekreační – činnosti většinou zaměřené na pohybové aktivity, slouží k odstranění únavy a odreagování, také jako kompenzace nedostatku pohybu ve škole

Ÿ zájmové – rozvíjí a kultivují zájmy dětí, rozvíjejí specifické schopnosti, mají silný vliv na rozvoj osobnosti, jsou nejvýznamnější částí výchovy ve volném čase. Dělíme je na:

- společensko-vědní – jsou charakteristické zájmem o historii, kulturu, dodržování tradic, společenskou výchovu, jazykovědu, sběratelství.
- pracovní-technické – zdokonalují manuální dovednosti, schopnosti, podporují přirozenou touhu dětí a mládeže po uplatnění v oblasti techniky, rozvoj technického myšlení, a představivosti.
- přírodovědné – prohlubují vědomosti o přírodě, zájem o přírodu živou i neživou, rozvíjí zájmy ve specializovaných činnostech – např. pěstitelství, rybářství, včelařství
- estetickovýchovné – utvářejí a formují estetické vztahy k přírodě, společnosti a k jejím materiálním kulturním hodnotám. Činnosti jsou zaměřené na rozvíjení hudebního, výtvarného, literárního, dramatického a hudebně-pohybového projevu, kulturu chování a rozvoj tvořivosti.
- tělovýchovné a sportovní – přispívají k fyzické zdatnosti a psychické odolnosti, činnosti jsou zaměřeny na různé druhy sportů, sportovních her a turistiky, návštěvy a sledování sportovních soutěží, seznamování se životem a úspěchy známých sportovců

- Ÿ **sebeobslužné** - zaměřují se na vedení dětí k samostatnosti v péči o sebe sama a své věci, pěstování návyků osobní hygieny, vkusu oblékání, péče o pořádek a čistotu, jednání mezi lidmi. Utvářejí vztah k majetku, chápání lidské práce, vzájemné úcty, odpovědnosti.
- Ÿ **veřejně prospěšné** – spočívají ve vedení dětí k dobrovolnické práci ve prospěch druhých lidí, jako ochrana životního prostředí, pomoc starším, nemocným, slabším, kulturní a osvětové činnosti.
- Ÿ **příprava na vyučování** – je to okruh činností zaměřený na opakování a prohlubování poznatků ze školního vyučování přitažlivou formou pomocí didaktických her, soutěží, kvízů.

2.5 Volnočasová zařízení

Zařízení zajišťující výchovu ve volném čase:

- Ÿ **Střediska pro volný čas** – organizují zájmové činnosti pro děti a mládež pod odborným vedením, pravidelnou i příležitostnou zájmovou činností, soutěže, tábory, různé akce nejen pro děti a mládež, ale také pro rodiče s dětmi a případně další zájemce.
- Ÿ **Školní kluby** – pracují se žáky 2.stupně základní školy, navazují na výchovně vzdělávací činnost školy. Zabezpečují odpočinkové, rekreační, společenské a zájmové činnosti a přípravu na vyučování.
- Ÿ **Školní družiny** – jsou zaměřeny na práci s dětmi 1.stupně základní školy, plní funkci výchovnou, zdravotní a sociální, zajišťují sociální péči a bezpečnost dětí v době, kdy jsou rodiče v zaměstnání.
- Ÿ **Domovy mládeže** – jsou určeny žákům středních škol, zajišťují výchovnou péči ve volném čase, ubytování a stravování.
- Ÿ **Dětské domovy** – jsou zařízení ústavní výchovy, jedním z jejich úkolů je dbát o hodnotné využívání volného času a o rozvíjení a kultivaci zájmů dětí a mládeže. Snahou pedagogů je, aby děti prožívaly volný čas obdobným způsobem jako děti žijící v rodinách.
- Ÿ **Základní umělecké školy** – poskytují uplatnění dětem a mládeži v estetickovýchovné oblasti; v hudebním, výtvarném, hudebně-pohybovém a literárně-dramatickém oboru připravují pro studium na středních a vysokých školách uměleckého zaměření.

Ÿ Jazykové školy – zajišťují zájmové vzdělávání v oblasti výuky jazyků

Ÿ Občanská sdružení, sdružení dětí a mládeže, tělovýchovné a sportovní organizace, kulturní a osvětová zařízení

Ÿ Činnosti církví a náboženských společenství zaměřené na výchovu dětí a mládeže

3 VÝZNAM VOLNOČASOVÝCH AKTIVIT PRO ŽIVOT JEDINCE

Volný čas je doba, kterou může jedinec prožít podle své momentální nálady, může si zvolit, činnosti, které ho zajímají, které mu přinášejí příjemné zážitky, seberealizaci, naplní jeho život pocitem celistvosti. Velmi záleží na výchově v rodině, na zájmu rodičů o dítě, zvláště v mladším školním věku, kdy ještě nemá vyhraněné zájmy a víceméně hledá, kam se bude směřovat. Pokud se u dítěte v prvních letech školní docházky nerozvíjí dostatečně potřeba poznávat, v budoucnu to může vést až k neochotě učit se. Je nesmírně důležité „nezničit“ u dítěte počáteční přirozenou touhu po poznání. Rodiče by měli své úsilí zaměřit na to, aby se touha po poznání stala v budoucnosti pro dítě životní nevyhnutelností. Proto je třeba tuto vlohu vhodně usměrnit – motivovat dítě, aby samostatně hledalo, aby se naučilo najít si zájmy, které jej budou naplňovat, které budou rozvíjet jeho nadání. K tomu ale nestačí jen dítě motivovat k činnosti, k rozvíjení svých schopností, ale také je důležitá výchova k vytrvalosti a rozvíjení dalších volných vlastností, na nichž závisí překonávání překážek, které mnohdy vedou k zanechání náročnější činnosti. U dětí a mládeže je správné formování osobnosti a volných vlastností ve volném čase jednou z největších deviz, ze které jedinec čerpá celý svůj život. Smysluplné trávení volného času pomáhá mladému člověku zařadit se společnosti, působí jako prevence patologického chování a jednání, může kompenzovat nedostatečnou výchovu v rodině.

Lidé, kteří se dovedou realizovat ve svém volném čase, jsou optimičtější, lépe eliminují každodenní stres, jsou výkonnější, lépe zvládají mezilidské vztahy na pracovišti. Vědomosti a dovednosti získané zájmovou činností se mohou uplatnit i v profesi nebo při rekvalifikaci. Kvalitní osobní zájmy jsou pro člověka oporou v náročných životních situacích, jsou zdrojem uspokojení a poskytují příležitost k navazování nových vztahů mezi lidmi.

4 ESTETICKÁ VÝCHOVA

Estetika se promítá do všech oblastí života, promítá se do našich postojů, ovlivňuje naše pocity, vnímání skutečnosti, používání jazyka. Není to jen věda o krásnu, jak byla dříve definována, zahrnuje jak obecnou teorii umění, tak i teorii mimouměleckých estetických jevů. Zkoumá obecné zákonitosti estetického vnímání, chápání, prožívání, hodnocení, poznávání, přetváření a tvorby skutečnosti. Neprojevuje se jen v umění a tvorbě, jakýkoliv děj, jev i produkt lidské činnosti nese estetické znaky.

Estetické hodnoty jsou úzce propojeny s kategorií krásy, tedy estetická výchova se týká především rozvoje emocionální složky osobnosti - estetického vnímání, cítění, prožívání a chápání skutečnosti. Estetické vnímání a cítění je hluboko zakotveno v našem vědomí a podvědomí, což dokládají i archeologické nálezy. Od počátku lidstva člověk hledal krásu ve svém okolí a uskutečňoval ji prostřednictvím umění, hmotných předmětů a nástrojů.

Estetická výchova formuje schopnost jedince správně vnímat, chápat, citově prožívat, promítá se do všech fází výchovného procesu, rozvíjí osobnostní kvality, kultivuje smyslové vnímání, rozšiřuje poznání jedince, rozvíjí vlastní uměleckou tvořivost a ovlivňuje formování individuálního vkusu. Do estetické výchovy patří i výchova vkusu pro předměty běžné denní spotřeby i pěstování smyslu pro krásu v přírodě.

4.1 Cíle estetické výchovy

Estetická výchova napomáhá ke komplexnímu rozvoji osobnosti, usiluje o dosažení určitého ideálu, tedy cíle estetické výchovy.

Spousta (1996) definoval hlavní cíle estetické výchovy takto:

1. **Poznání** základních uměleckých děl, jejich tvůrců a interpretů, hlavních etap vývoje umění
2. **Rozvoj** estetického vnímání, citového prožívání, chápání a hodnocení krásy umělecké a mimoumělecké; rozvoj uměleckých schopností a dovedností – výtvarných, hudebních, pohybových a literárních
3. **Zušlechťení** cítění, myšlení, jednání, chování, činnosti krásou uměleckou a krásou mimouměleckou (příroda, prostředí, práce, technika, život)

Estetická výchova se promítá do všech oblastí výchovy a společenského života, je univerzálním výchovným činitelem, vede k tvůrčí činnosti a pozitivně ovlivňuje kultivaci jedince. Setkávání jedince s uměním a krásou vytváří kladný vztah k životu, návyky pečovat o osobní kulturu, kulturu mezilidských vztahů i kulturu životního prostředí.

4.2 Umění a výchova

Teorie estetické výchovy vychází ze dvou vědních oborů - estetiky a pedagogiky, musíme tedy rozlišit výchovu estetickou a uměleckou. Estetická výchova má širší rozsah než umělecká, která se omezuje jen na výchovu estetického vztahu k umění a získání uměleckých schopností, dovedností a rozvoj tvořivosti.

Umění je základním prostředkem estetické výchovy, odráží osobnost autora, vzniká jako výsledek estetické reakce umělce na prostředí. „Umění díky své specifčnosti zůstane vždy hlavním zdrojem estetické výchovy, protože krása je v něm uložena v nejkonzentrovanejší podobě a estetická funkce se v něm uplatňuje záměrně a je dominující.“(Spousta, 1996, s.36)

V umělecké výchově existují dvě navzájem se podmiňující složky: výchova k umění a výchova uměním. Obě probíhají současně, přesto je však nejdříve potřeba naučit se umění chápat, poznat, prožívat, hodnotit a pak teprve můžeme využít tyto schopnosti k tomu, aby prostřednictvím a pomocí umění člověk pochopil a lépe vnikl do jiných oblastí. Už ve fázi, kdy převládá výchova k umění, se také poznáváním umění člověk vychovává jako celá osobnost.

Na důležitost umění ve výchově dítěte upozorňoval již Platón ve své Ústavě: „Umění musíme učinit základem výchovy, protože může působit již od dětství, kdy ještě rozum spí. A když se dostaví rozum, umění má již pro něj připravenou cestu, i pozdraví jej jako přítele, jehož hlavní rysy dávno již dobře znalo.“(Spousta, 1996, s.30)

4.3 Význam umění v životě člověka

V každé historické etapě je umění obrazem života společnosti, „ducha doby“, je jedním z projevů kultury a filosofie každého období. Zdrojem umění je, bez ohledu na dobu, umělcovo prožívání, cit, silný zážitek, tedy i člověk vnímající umění je vtažen do tohoto procesu a obohacen o estetický a citový prožitek.

Umění klade zvýšené nároky na vnímání, prožívání, chápání i hodnocení uměleckého díla, vyžaduje vstřícnost, větší aktivitu i hlubší historický, sociální a kulturní rozhled a výbavu. Podle Spousty (1996) se proces vnímání umění stává procesem aktivního domýšlení, dotváření, konfrontace s realitou a s vlastními zkušenostmi.

Intenzita vnímání umění je u každého jedince jiná, záleží na řadě faktorů - vrozených dispozicích, vzdělání, působení rodiny, momentálním rozpoložení a náladě; intenzivní prožívání umění dává životu hlubší rozměr a formuje životní hodnoty člověka.

Umění plní v životě člověka celou řadu funkcí, Spousta (1996) je rozdělil do hlavních čtyř skupin:

Ÿ bazální - jsou to základní funkce umění

- estetická - souvisí těsně s ostatními funkcemi, evokuje estetické zážitky, dělá člověka citlivějším k zákonům krásy, zkrášluje duchovně
- hodnotová - reprezentuje umění jako hodnotu
- magická - překračuje meze smyslového vnímání používáním názňaku, symbolů, jinotajů
- komunikativní - zprostředkovává životní zkušenosti, názory, postoje, pocity a ideály umělců, spojuje s jejich vnitřním světem
- informativní - podává zprávu o historické době, životním stylu
- kognitivní - obohacuje poznáním
- petrifikační - uchovává prožitě a poznané

Ÿ formativní - umění pedagogicky působí, kultivuje, motivuje

- kompenzační - uspokojuje potřebu kompenzace fyzického nebo psychického vypětí, námahy a únavy
- stimulační - podněcuje, vzpružuje, motivuje
- pedagogická - nutí k zamyšlení, spoluvytváří charakter, utváří estetické vnímání okolního světa
- humanizační - zlidšřování, upevňování altruismu

Ÿ terapeutická - využití umění jako léčebného prostředku

- relaxační - zbavuje psychického napětí, získání duševní rovnováhy
- defrustrační - odstranění deprese, špatné nálady
- psychoterapeutická - pomáhá mírnit bolest, zlepšit zdravotní stav
- katarzní - regenerace duševních sil

Ů rekreační - umění slouží k osvěžení, odpočinku

- solitární - k navození pocitu osamocení, nezávislosti, nerušenosti
- desolitární - usnadňuje navázání sociálních kontaktů
- hedonistická - poskytuje požitek, smyslovou rozkoš
- zábavná - pomáhá rozptýlit a pobavit, duševně se povznést nad každodenními starostmi

Umění je mocné, existuje v mnoha obměnách a druzích, uplatňuje se v něm kromě vnímání a chápání díla i jeho emocionální prožívání. Emoce jsou důležitou součástí uměleckého obsahu, prožívání uměleckého díla vyvolává silný emocionální zážitek. „Intenzivně prožít umělecké dílo je schopen pouze subjekt, v jehož dosavadních zkušenostech alespoň některá z estetických kvalit uměleckého díla našla adekvátní rezonující odezvu.“ (Spousta, 1996 s.64) Vnitřní prožitek je vysoce individuální, závisí také na tom, zda vzniká při aktivní tvorbě, záměrném nebo nezáměrném vnímání. Člověk nemusí být zrovna výkonný umělec, aby byl schopný vnímat a prožívat krásu výtvarného umění, hudby, architektury a věcí kolem sebe.

5 ZÁJMOVÉ ČINNOSTI ESTETICKO-VÝCHOVNÉ

„Zájmové činnosti chápeme jako cílevědomé aktivity zaměřené na uspokojování a rozvíjení individuálních potřeb, zájmů a schopností. Mají silný vliv na rozvoj osobnosti i na správnou společenskou orientaci.“ (Pávková, 1999, s.96) Umožňují rozvíjení intelektuální, citové a volní stránky osobnosti jedince, podporují a rozvíjí samostatnost, tvořivost a vedou k přiměřené účasti na politickém, kulturním a hospodářském životě společnosti.

Z hlediska estetické zájmové činnosti jsou významné všechny aktivity, ve kterých se uplatňuje estetický vztah ke skutečnosti a vlastní tvořivé aktivity, které přinášejí nové a emocionální zážitky, pomocí uměleckých hodnot výchovně působí na jedince.

Esteticko-výchovné zájmové činnosti rozdělujeme na hudební, výtvarné a literárně-dramatické. Pávková (1999) je charakterizovala takto:

Hudební zájmové činnosti:

Ÿ sborový a sólový zpěv

Ÿ hudební hry

Ÿ hudebně-pohybové hry, tanec, pohybová improvizace při hudbě

Ÿ hra na hudební nástroje

Ÿ poslech hudby – reprodukováná hudba, koncerty

Ÿ zacházení se zvukovou technikou

Ÿ získávání poznatků o hudebních skladatelích, jejich dílech a interpretech

Výtvarné zájmové činnosti:

Ÿ výtvarné osvojování skutečnosti, využití různých výtvarných technik

Ÿ práce s výtvarnými prostředky spojená s experimentováním

Ÿ poznávání a chápání výtvarného umění

Ÿ aplikace estetických a dalších požadavků na životní prostředí, kultura chování, stolování, kultura těla a oblékání

Literárně-dramatické zájmové činnosti:

• četba

• reprodukční činnosti

• průpravné hry a cvičení, dramatické hry a improvizace zaměřené na rozvíjení poznávacích procesů, komunikativních dovedností, sociálních vztahů a sociální percepce

• tvořivé literární a dramatické činnosti

• návštěvy kulturních představení

Mezi nejvýznamnější instituce, které se zabývají estetickovýchovnou zájmovou činností ve volném čase patří základní umělecké školy a střediska volného času. Základní umělecké školy sice patří do sítě škol, ale pracují s dětmi v rámci jejich volnočasových aktivit. Většina z nich uskutečňuje výchovu v hudebním a výtvarném oboru.

5.1 Hudební zájmové činnosti

Hudební aktivity ve volném čase jsou důležité pro rozvoj osobnosti dítěte, výuka hry na hudební nástroj nebo zpěv neznamená jen rozvoj specifických dovedností, ale klade také velké nároky na intelektuální schopnosti a psychické procesy jedince - pozornost, paměť, hudební představy, vůli, emoce a také motivaci. Hudební aktivita vyžaduje hodně vytrvalého cvičení, ctížádosti, zručnosti a vysokého jemnocitu. Stálou prací na vlastním výkonu a jeho postupném zlepšování se dítě stává zralejším v přístupu k práci, k posuzování vlastního výkonu a schopnosti zvládat problémy, je vytrvalejší, pracovitější, schopno větší sebekontroly. Prožívání a vyjádření pocitů prostřednictvím hudební aktivity vede k psychické relaxaci, poskytuje určité uspokojení. Nedílnou součástí hudebních aktivit je rozvoj tvořivosti. Tvořivá činnost je dětem blízká, probouzí jejich zájem a podněcuje fantazii, která je důležitá nejen z hlediska vnímání a chápání hudebního díla, ale také při samotném tvůrčím projevu. Rozvinuté hudební schopnosti podporují a zesilují kladný vztah k hudbě, zájem o hudbu a hudební aktivity.

5.2 Výtvarné zájmové činnosti

Výtvarné aktivity ve volném čase jsou zaměřeny především na rozvoj tvořivosti, dítě se učí vyjádřit své pocity a představy pomocí různých materiálů, technik a postupů, schopnost

výtvarně cítit, myslet a vyjadřovat se roste s objevováním, opakováním a vcítěním se do rodící se práce, s vytvořením vizuálního zážitku. Pomocí výtvarných aktivit se rozvíjí složky osobnosti dítěte - citové, smyslové a výrazové, především vnímání, myšlení, představivost a fantazie. Ve výtvarném umění je rozvinutá fantazie a tvořivost nutnou podmínkou aktivity. Tvořivost umožňuje objevit originální nápad, vyladit způsob jeho zaznamenání a pomocí zážitků a představ srozumitelně vyjádřit. Zájem o výtvarné aktivity vyrůstá z vnitřní potřeby vlastní aktivní tvorby a seberealizace.

II. PRAKTICKÁ ČÁST

6 VÝZKUM

6.1 Metodologie výzkumu

Metoda: Dotazník

Pro výzkum jsem sestavila vlastní dotazník týkající se vnímání a způsobu trávení volného času, vlivu rodičů na výběr aktivit a společných zájmů dětí a rodičů.

V dotazníku jsem použila 16 otázek, z toho 2 uzavřené, 6 otevřených a 4 polotevřené, 3 uzavřené alternativní kategorické a 1 dichotomickou.

Jelikož jsem byla přítomna při vyplňování dotazníků respondenty, návratnost byla stoprocentní.

Základní soubor: 14-15letí žáci 9.tříd

Výběrový soubor: 14-15letí žáci 9.tříd základních škol menšího města do 12 000 obyvatel

Počet respondentů: 130 (66 chlapců, 64 dívek)

Téma: Trávení volného času vybraného vzorku 14-15letých dětí se zaměřením na estetickou výchovu.

Popis: V období puberty (12-15 let), dochází ke změnám ve všech oblastech (tělesné, psychické i sociální), k vyhraňování zájmů, postojů, hodnot, tedy ke změně celé osobnosti. Je to důležitá etapa pro formování a rozvoj člověka, můžeme mluvit o přechodu od učení řízeného ke stále výraznější míře samostatného studia a sebevzdělávání, od výchovy k sebevýchově. Nástupem puberty se dovršuje hlavně výkonnost poznávacích procesů - čivost, vnímání, paměť, pozornost, obrazotvornost i myšlení. Úroveň, rozsah a kvalita těchto procesů je do jisté míry určena dosavadními vzdělávacími návyky a postoji, v tomto období výrazněji převládají motivy vyvolané bezprostředními potřebami a krátkodobě orientované. Smysluplné trávení volného času působí, zvláště v tomto věku, jako prevence nežádoucího chování a jednání, může kompenzovat nedostatečnou výchovu v rodině, zájmová činnost rozvíjí a upevňuje zvláště volní vlastnosti včetně sebeovládání. Vědomosti a dovednosti, které děti získají zájmovou činností se mohou promítnout i do volby povolání.

Cíl výzkumu: 1. Vnímání volného času 14-15 dětí a způsob jeho trávení.

2. Vliv rodičů na estetickou výchovu.

3. Vliv rodičů na výběr mimoškolních aktivit.

6.2 Vnímání volného času 14-15letých dětí a způsob jeho trávení

V dotazníkovém šetření jsem zkoumala, jak 14-15letí vnímají pojem volného času a také jakou kapacitou volného času disponují ve dnech školního vyučování. Z těchto výsledků jsem sestavila následující tabulku:

Tab. 1. Co si představují pod pojmem volný čas 14-15 letí

		chlapci %	dívky %	Celkem %
1.	čas, kdy mohu dělat co chci, který mohu strávit podle svých představ	29	22	25
2.	čas, který trávím s kamarády, bavím se	17	24	21
3.	čas na zájmy, kroužky, vzdělávání	24	17	20
4.	čas, kdy mohu jít ven, sportovat	12	13	13
5.	čas, kdy si mohu odpočinout	6	10	8
6.	všechn čas po škole	7	8	7
7.	čas, kdy se dívám na televizi, poslouchám hudbu	5	6	6

Podle odpovědí respondentů se počet hodin volného času u každého jednotlivce liší v závislosti na dojíždění do školy, objemu přípravy na školu, ale také na tom, jak vnímá samotný pojem volného času.

Výběrový soubor žáků 9.tříd má ve dnech, kdy probíhá vyučování průměrně 4,5 hodin volného času, 14-15letí žáci vnímají volný čas nejčastěji jako dobu, kterou mohou trávit podle vlastního uvážení (47%), zábavou s kamarády (21%), ale také čas, ve kterém navštěvují

různé zájmové kroužky, kluby, zájmové vzdělávání (20%). 13% těchto žáků vnímá volný čas jako čas, který tráví venku nebo neorganizovaným sportem, čas k odpočinku 8%, všechen čas mimo školu 7% a 6% ho vnímá jako čas, který tráví pasívně (televize, poslech hudby).

6.2.1 Zájmové činnosti, kterým se věnují 14-15letí žáci ve svém volném čase

Žáci volili jednu nebo více odpovědí z nabídnutých činností, kterou ještě dále upřesnili.

Tab.2. Činnosti konané ve volném čase

činnosti	chlapci	%	dívky	%	celkem	%
sportovní	52	49	44	40	96	45
hudební	13	12	21	19	34	16
výtvarné	7	7	24	22	31	14
technické	31	29	15	14	46	21
žádné	3	3	5	5	8	4
celkový počet činností	106	100	109	100	215	100

Nejčastější činností ve volném čase u 14-15 žáků jsou sportovní činnosti (45%), dále technické (21%), estetické (hudební 16% a výtvarné 14%). 4% respondentů uvedlo, že nemají žádné zájmy.

Z uvedené tabulky (Tab. 2) vyplývá, že nejčastější činností jsou u chlapců sportovní činnosti (49%) a technické činnosti (29%), zatímco dívky se nejvíce věnují sportu (40%) a estetickým činnostem (19% hudební a 22% výtvarné), které nejsou u chlapců ve velké oblibě (12% a 7%), nejméně se dívky věnují technickým činnostem (14%). Je důležité si také všimnout 3% chlapců a 5% dívek, kteří uvedli, že nemají žádné zájmy.

6.2.2 Instituce volného času, které 14-15letí navštěvují

K aktivitám ve volném čase je třeba, aby dospívající měli kde trávit svůj volný čas. Volnočasové aktivity zajišťují především střediska volného času, dále žáci mohou navštěvovat kroužky ve škole, vzdělávací instituce a také sportovní oddíly, kluby a sdružení.

Tab. 3. Volnočasová zařízení, která 14-15letí navštěvují

	chlapci	%	dívky	%	celkem	%
celkový počet dětí navštěvujících některé zařízení volného času	71	66	78	64	149	65
zájmové kroužky ve škole	9	13	15	19	24	16
základní umělecká škola	5	7	14	18	19	13
středisko volného času	3	4	8	10	11	7
sportovní oddíl, klub	30	42	13	17	43	29
počet dětí, které nenavštěvují žádné zařízení	24	34	28	36	52	35

Organizovaně tráví svůj volný čas 66% chlapců, z toho 42% navštěvuje sportovní oddíl nebo klub, 13% zájmové kroužky ve škole, 7% ZUŠ a 4% SVČ. Dívky (64%) navštěvují zájmové kroužky ve škole (19%), 18% ZUŠ, 17% sportovní oddíl nebo klub a 10% SVČ. Pouze neorganizovaně tráví svůj volný čas 34% chlapců a 36% dívek.

6.3 Vliv rodičů na estetickou výchovu

- Hypotézy:**
1. Orientace dětí na estetické činnosti je závislá na zájmech rodičů.
 2. Estetické zájmy rodičů příznivě ovlivňují všestranný vývoj dětí.
 3. Orientace dětí na estetické činnosti je závislá na vzdělání rodičů.

Proměnné:

činnosti - zahrnují vnější chování a vnitřní prožívání, jde o určité vzájemné působení člověka s prostředím, zahrnují takové činnosti jako jsou např. rozmanité práce, hra.

zájmy - cílevědomé aktivity zaměřené na uspokojování individuálních potřeb, slouží k rozvoji schopností a dovedností

estetické zájmy - aktivity v oblasti estetickovýchovné - hudební, výtvarné, literární

všestranný vývoj - progresivní změny ve formování osobnosti v různých druzích činností

vzdělání - absolvovaný stupeň školského vzdělávání

Tab. 4. Závislost činností dětí konaných ve volném čase na zájmech rodičů

činnosti dětí	zájmy rodičů							
	sportovní zájmy	%	estetické zájmy	%	technické zájmy	%	neznají zájmy rodičů	%
celkový počet dětí	28	21	45	35	21	16	36	28
celkem činnosti	49	175	100	222	27	128	36	100
počet činností na jedno dítě	1,75		2,22		1,28		1	
sportovní činnosti	26	93	41	91	9	43	25	70
estetické činnosti	7	27	33	73	6	29	8	22
technické činnosti	16	57	26	58	12	57	15	42
žádné činnosti	-	-	-	-	-	-	8	22
děti navštěvující ZUŠ	2	7	11	24	3	14	3	8

1. Z 35% dětí, které uvedly, že alespoň jeden z rodičů se věnuje estetickým zájmům, se 73% věnuje estetickým činnostem a 24% navštěvuje výuku na ZUŠ. U technických zájmů rodičů (16%) se estetickým činnostem ve volném čase zabývá 29% dětí, z toho 14% navštěvuje ZUŠ a u sportovních zájmů rodičů (21%) je to 27% a ZUŠ navštěvuje 7% dětí. 28% dětí uvedlo, že neznají zájmy svých rodičů, z těchto dětí se 22% věnuje estetickým činnostem a 8% navštěvuje ZUŠ.

2. Jak vyplývá z tabulky (Tab. 4), děti rodičů, kteří se mají estetické zájmy, jsou svými činnostmi zaměřeny na více oblastí - 91% na sportovní činnosti, 73% na estetické, 58% na

technické. U dětí rodičů se sportovními zájmy se sportovní činnosti věnuje 93%, estetickým činností 27%, technickým 57%.

Děti rodičů s technickými zájmy se nejvíce věnují technickým činností (57%), dále sportovním (43%) a estetickým (29%).

Z dětí, které uvedly, že neznají zájmy svých rodičů, se věnuje sportovním činností 70%, technickým 42%, estetickým 22%. Stejný počet (22%) uvedl, že nemá žádné zájmy.

Děti rodičů s estetickými zájmy se věnují činností ve více oborech, na jedno dítě připadá 2,22 činností, u dětí rodičů se sportovními zájmy je to 1,75 a u dětí rodičů s technickými zájmy 1,28 činností na jedno dítě. Děti, které uvedly, že neznají zájmy svých rodičů se věnují pouze jednomu druhu činnosti ve volném čase.

Tab. 5. Závislost zájmů dětí na vzdělání rodičů

zájmy dětí	nejvyšší dosažené vzdělání jednoho z rodičů							
	vyučený	%	vyučený s maturitou	%	středně školské	%	vysoko školské	%
žádné zájmy	4	10	1	5	0	0	0	0
sportovní zájmy	24	62	16	80	52	95	14	82
estetické zájmy	11	29	5	25	22	40	10	59
zájmy technické a přírodovědné	11	29	9	45	26	40	6	35
celkový počet žáků	38	29	20	16	55	42	17	13

3. Z tabulky (Tab. 5) je zřejmé, že čím je vyšší vzdělání rodičů, tím více dětí se věnuje estetickým zájmům. U vyučených rodičů je to 29%, u vyučených s maturitou 25%, u rodičů se středoškolským vzděláním 40%, s vysokoškolským vzděláním se estetickým zájmům věnuje 59% respondentů.

Ověření hypotézy:

Orientace zkoumaného vzorku 14-15letých dětí na estetickou výchovu ve volném čase je závislá na zájmech a na dosaženém vzdělání rodičů.

Estetické zájmy rodičů působí příznivě na všestranný vývoj dětí.

6.4 Vliv rodičů na výběr mimoškolních aktivit

- Hypotézy:**
1. Zájmy rodičů ovlivňují výběr mimoškolních aktivit dětí.
 2. Estetické zájmy rodičů ovlivňují mnohostrannost společných zájmů rodičů a dětí ve volném čase.

Proměnné:

zájmy - cílevědomé aktivity zaměřené na uspokojování individuálních potřeb, slouží k rozvoji schopností a dovedností

estetické zájmy - aktivity v oblasti estetickovýchovné - hudební, výtvarné, literární

mimoškolní aktivity - aktivity ve volném čase

mnohostrannost zájmů - zájmy v různých oblastech aktivit

Tab. 6. Závislost výběru mimoškolních aktivit dětí na zájmech rodičů

aktivity dětí	zájmy rodičů							
	sportovní zájmy	%	estetické zájmy	%	technické zájmy	%	neznají zájmy rodičů	%
celkový počet dětí	28	21	45	35	21	16	36	28
celkem aktivit	49	175	100	222	27	129	36	100
sportovní	26	93	41	91	9	43	25	70
estetické	7	27	33	73	6	29	8	22
technické	16	57	26	58	12	57	15	42
žádné	-	-	-	-	-	-	8	22

Z tabulky (Tab. 6) je patrné, že děti z výzkumného vzorku, jejichž rodiče mají sportovní zájmy, se ve volném čase nejvíce věnují sportovním aktivitám (93%), dále technickým aktivitám (57%) a pouze 27% estetickým aktivitám. Z dětí rodičů s estetickými zájmy se 73% věnuje ve volném čase estetickým aktivitám, ale také 91% sportovním aktivitám a 58% technickým aktivitám. Děti, jejichž rodiče mají technické zájmy, se 57% věnuje technickým aktivitám, 43% sportovním aktivitám a 29% estetickým aktivitám. Děti, které uvedly, že neznají zájmy svých rodičů, se ve volném čase nejvíce věnují aktivitám sportovním (70%), 42% technickým a 22% estetickým, ale také 22% uvedlo, že se nevěnují žádným aktivitám.

U dětí rodičů se sportovními zájmy převažují sportovní aktivity (91%), u dětí rodičů s technickými zájmy také převažují technické aktivity (57%), u dětí rodičů s estetickými zájmy převažují sportovní aktivity (91%), zároveň se výrazně větší procento (73%) ze všech kategorií dětí zabývá estetickými aktivitami. Děti, které neznají zájmy svých rodičů, se věnují nejvíce sportovním aktivitám (70%), ale také 22% se nevěnuje žádným aktivitám.

Tab. 7. Společné zájmy rodičů a dětí

zájmy dětí	zájmy rodičů					
	sportovní zájmy	%	estetické zájmy	%	technické zájmy	%
celkový počet žáků	28	30	45	48	21	22
celkem zájmů	28	100	52	115	21	100
počet zájmů na jedno dítě	1		1,15		1	
sportovní zájmy	20	71	14	31	-	-
estetické zájmy	-	-	17	38	-	-
technické zájmy	2	7	11	24	16	76
žádné zájmy	6	22	10	22	5	24

Zájmy rodičů ovlivňují i zájmy dětí - 71% dětí rodičů se sportovními zájmy má také sportovní zájmy, u dětí rodičů s estetickými zájmy převažují estetické zájmy (38%), u dětí rodi-

čů s technickými zájmy má 76% také technické zájmy. Procento dětí, které uvedly, že nemají žádné společné zájmy se svými rodiči, je ve všech skupinách dětí vyrovnané - 22% u sportovních a estetických zájmů rodičů, 24% u technických zájmů rodičů.

Skupina dětí rodičů s estetickými zájmy není zaměřena jednostranně (sportovní zájmy má 31%, estetické 38%, technické 24%), počet společných zájmů s rodiči na jedno dítě je 1,15, zatímco v ostatních skupinách dětí je 1 a děti mají společné zájmy s rodiči zaměřeny více-méně jednostranněji - u rodičů se sportovními zájmy má 71% dětí společné sportovní zájmy a 7% technické, u rodičů s technickými zájmy mají děti společné s rodiči pouze technické zájmy (76%).

Ověření hypotézy:

Výběr mimoškolních aktivit dětí je ovlivněn zájmy rodičů.

Mnohostrannost společných zájmů rodičů a dětí je nejvyšší u skupiny dětí rodičů s estetickými zájmy.

7 SHRNU TÍ

Výzkum, který jsem prováděla na základních školách v menším městě u žáků 9.tříd, byl zaměřen na vnímání volného času 14-15letých dětí, způsob jeho trávení, vliv rodičů na estetickou výchovu a na výběr mimoškolních aktivit.

Výběrový soubor žáků vnímá volný čas především jako čas, se kterým mohou sami disponovat, čas, který mohou využít podle svého uvážení, čas pro kamarády, zábavu, ale také čas na zájmy a vzdělávání. Ve dnech školního vyučování mají průměrně 4,5 hodiny volného času, který vyplňují nejčastěji sportem (45% ze všech respondentů), dále u chlapců převažují technické činnosti, kterými se zabývá 30% respondentů a estetické, které jsou zastoupeny v menší míře (hudební 12%, výtvarné 7%). Dívky dávají přednost estetickým činnostem (hudební 19%, výtvarné 22%) a méně technickým (14%). Jsou však i žáci, kteří uvedli, že nemají žádné zájmy, volný čas tráví s kamarády venku (4% z celkového počtu respondentů)

Organizovaně tráví volný čas 65% respondentů, nejčastěji navštěvují sportovní oddíl, nebo klub (29%), kroužky organizované školou (16%), dále 13% navštěvuje výuku v ZUŠ a jen 7% volnočasových aktivit respondentů zajišťují střediska volného času. Pouze neorganizovaně tráví svůj volný čas 35% respondentů.

Zájmy rodičů ovlivňují orientaci dítěte na druh činnosti konané ve volném čase a také jeho zájmy. Děti, které uvedly, že alespoň jeden z rodičů má estetické zájmy, se věnují činnostem ve více oblastech - počet činností na jedno dítě je 2,22 a 73% z nich uvedlo, že se zabývají estetickými činnostmi, 24% navštěvuje ZUŠ, zatímco u dětí rodičů zaměřených na sport je počet činností na jedno dítě 1,75 a estetickým činnostem se věnuje pouze 27% (7% navštěvuje ZUŠ) a u dětí technicky zaměřených rodičů se 29% zabývá estetickými činnostmi, 14% navštěvuje ZUŠ a počet druhů činností na jedno dítě konaných ve volném čase je 1,28.

Skupina dětí rodičů s estetickými zájmy není zaměřena jednostranně ani ve společných zájmech rodičů a dětí (estetické 38%, sportovní 31%, technické 24% a žádné společné 22%), počet společných zájmů na jedno dítě je 1,15, zatímco u ostatních je 1 a zájmy rodičů a dětí jsou zaměřeny víceméně jednostranně - 71% sportovní a 7% technické a žádné společné zájmy 22% u sportovně zaměřených rodičů a 76% technické a 24% žádné u dětí rodičů s technickými zájmy.

Velký vliv na orientaci dítěte na estetické zájmy ve volném čase má také vzdělání rodičů: u vyučených se zajímá o estetickou výchovu 29% dětí, u vyučených s maturitou je to 25% dětí, u rodičů se středoškolským vzděláním je to 40% dětí a s vysokoškolským 59% dětí. Tedy čím vyšší vzdělání rodičů, tím více se děti věnují estetickým zájmům.

ZÁVĚR

Rodina má nezastupitelný význam pro dítě, je prvním sociálním prostředím, kde se dítě učí mnoha dovednostem, poznává emoce, sociální vztahy, prostřednictvím životního stylu a postojů rodičů získává životní zkušenosti a utváří si vztahy k lidem a ke společnosti. Především rodina ovlivňuje postoje, zájmy a chování dětí, úroveň mezilidských vztahů i kulturu každodenního života. Společné zájmy rodičů a dětí, společně aktivity ve volném čase poskytují mnoho zajímavých zkušeností a zážitků, mnohostranné aktivity jsou bohatým zdrojem životních sil a zkušeností, překonávání překážek při výcviku uměleckých dovedností, snaha o vyšší úroveň činností a nutnost podřídit se tvůrčí kázní kladně ovlivňuje celkový volný rozvoj jedince. Vzdělání rodičů ovlivňuje orientaci dítěte na estetické zájmy - čím vyšší vzdělání rodičů, tím větší procento dětí se jim věnuje.

Zvláště v období puberty mohou kvalitní zájmy působit jako prevence patologického chování a jednání, zaměření na estetické činnosti a zájmy kultivuje osobnost, formuje individuální vkus. Dítě, které se zabývá tvořivými estetickými činnostmi, nebude ničit cizí výtvořky a majetek. Pokud mají rodiče estetické zájmy, vidí v umění významnou životní hodnotu a mají i aktivní postoj ke kultuře, vedou své děti nejen k estetickým činnostem a zájmům, ale také k mnohostranným činnostem ve volném čase.

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

Monografie:

- [1] ČAČKA, O. *Přehled psychologie obecné, dospívání a pracovní výkonnosti*. 1. vyd. Brno : Masarykova univerzita , 1996. 83 s. ISBN 80-210-0904-7.
- [2] ČÁP, J. *Psychologie mnohostranného vývoje člověka*. 1. vyd. Praha : Státní pedagogické nakladatelství, 1990. 292 s. ISBN 80-04-22967-0.
- [2] ČÁP, J. *Psychologie pro učitele*. 3.vyd. Praha : Státní pedagogické nakladatelství, 1987. 384s.
- [3] HLAVSA, J., et al. *Psychologické metody výchovy k tvořivosti*. 1. vyd. Praha : Státní pedagogické nakladatelství, 1986. 192 s.
- [4] HOFBAUER, B. *Děti, mládež a volný čas*. 1. vyd. Praha : Portál, 2004. 173 s. ISBN 80-7178-927-5.
- [5] JŮVA, V. *Estetická výchova : Vývoj-pojetí-perspektivy*. Brno : Paido, 1995. 99 s. ISBN 80-85931-12-5.
- [6] JŮVA, V. *Estetická výchova a všestranný rozvoj osobnosti*. Praha : Academia, 1987. 182 s.
- [7] KUČEROVÁ, S. *Obecné základy estetické výchovy*. Brno : Masarykova univerzita, 1990. 58 s. ISBN 80-210-0089-9
- [8] MUKAŘOVSKÝ, J. *Studie z estetiky*. 2.vyd. Praha : Odeon, 1971. 482 s. ISBN 01-099-71
- [7] PÁVKOVÁ, J., et al. *Pedagogika volného času*. 1. vyd. Praha : Portál, 1999. 229 s. ISBN 80-7178-295-5.
- [8] SAK, P. *Proměny české mládeže*. Praha : Petrklíč, 2000. 291 s. ISBN 80-7229-042-8.
- [9] SPOUSTA, V. *Krása, umění a výchova*. 1. vyd. Brno : Masarykova univerzita, 1996. 130 s. ISBN 80-210-1196-3.
- [10] SPOUSTA, V., et al. *Teoretické základy výchovy ve volném čase*. 1. vyd. Brno : Masarykova univerzita, 1994. 183 s. ISBN 80-210-1007-X.

- [11] SEDLÁK, F., *Psychologie hudebních schopností a dovedností*. 1. vyd. Praha : Supraphon, 1989. 258 s. ISBN 80-7058-073-9
- [12] ŠINDELÁŘ, D. *Tvořivá estetika*. 1. vyd. Praha : Melantrich, 1982. 200 s.
- [13] TAXOVÁ, *Pedagogicko-psychologické zvláštnosti dospívání*. 1.vyd. Praha : 1987. 276 s.
- [14] VÁGNEROVÁ, M. *Vývojová psychologie*. 1. vyd. Praha : Portál, 2000. 522 s. ISBN 80-7178-308-0 .
- [15] VÁŽANSKÝ, V., SMÉKAL, V. *Základy pedagogiky volného času*. Brno : Paido, 1995. 176 s. ISBN 80-901737-9-9.
- [16] VOLEK, J. *Základy obecné teorie umění*. 1. vyd. Praha : Státní pedagogické nakladatelství, 1968. 259 s.
- [17] UŽDIL, J. *Mezi uměním a výchovou*. 1.vyd. Praha : Státní pedagogické nakladatelství, 1988. 464 s.

Časopisy:

- [18] ROESELOVÁ, V. Výtvarný jazyk. *Talent*. 2004, roč. 6, č. květen, s. 7-10.
- [19] VERNEROVÁ, M. Vedení žáků k přirozenému hudebnímu projevu. *Talent*. 2001, roč. 4, č. prosinec, s. 10-14.

Metodické texty:

- [20] MACEK, M., TUČEK, J. *Školská zařízení pro zájmové vzdělávání 3*. Soubor metodických textů k činnosti středisek pro volný čas dětí a mládeže, školních klubů, školních družin. Praha : MŠMT, 2003. 113 s.

SEZNAM POUŽITÝCH SYMBOLŮ A ZKRATEK

MŠMT Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy.

SVČ Středisko volného času.

ZUŠ Základní umělecká škola.

SEZNAM TABULEK

Tab. 1. Co si představují pod pojmem volný čas 14-15letí.....	32
Tab. 2. Činnosti konané ve volném čase.....	33
Tab. 3. Volnočasová zařízení, která 14-15letí navštěvují.....	34
Tab. 4. Závislost činností dětí konaných ve volném čase na zájmech rodičů.....	35
Tab. 5. Závislost zájmů dětí na vzdělání rodičů	36
Tab. 6. Závislost výběru mimoškolních aktivit dětí na zájmech rodičů	37
Tab. 7. Společné zájmy rodičů a dětí.....	38

SEZNAM PŘÍLOH

P I Dotazník

PŘÍLOHA P I: DOTAZNÍK

Věk: chlapec - dívka

1. Co si představíš pod pojmem „volný čas“?

.....
.....

2. Kolik hodin máš průměrně „volno“ ve dnech, kdy chodíš do školy?

3. Kterým zájmovým činností se věnuješ ve svém volném čase?

sportovní činnosti – jaké.....

hudební činnosti – jaké.....

výtvarné činnosti – jaké.....

technické činnosti – jaké.....

4. Kde se uvedeným zájmovým činností věnuješ?

zájmové kroužky ve škole

Základní umělecká škola

Středisko volného času

Sportovní oddíl, klub

nenavštěvuji žádné kroužky

5. Které zájmové činnosti děláš rád a které nerad?

rád.....

nerad.....

6. Kdo ti vybral činnosti, kterým se věnuješ ve svém volném čase?

sám – které.....

rodiče – které.....

7. Podporují tě rodiče ve tvých zájmech?

ano

ne

8. Které zájmové činnosti dělali rodiče, když byli dětmi?

.....

9. Hrají nebo hráli rodiče na některý hudební nástroj? A na jaký?

matka: ano otec: ano

ne

ne

10. Navštěvovali rodiče výtvarnou výchovu v ZUŠ ?

matka: ano otec: ano

ne

ne

11. Které zájmy máš stejné, jako měli nebo mají tvoje rodiče?

.....

12. Které volnočasové aktivity děláš společně s rodiči?

.....

13. Co bys rád dělal ve volném čase, ale nemáš možnost? Z jakého důvodu nemůžeš?

.....

.....

14. Vzdělání rodičů: matka otec

bez vyučení

vyučená/ý

učení s maturitou

středoškolské

vysokoškolské

Děkuji za vyplnění dotazníku, výsledky budou sloužit pouze pro potřeby mé bakalářské práce.